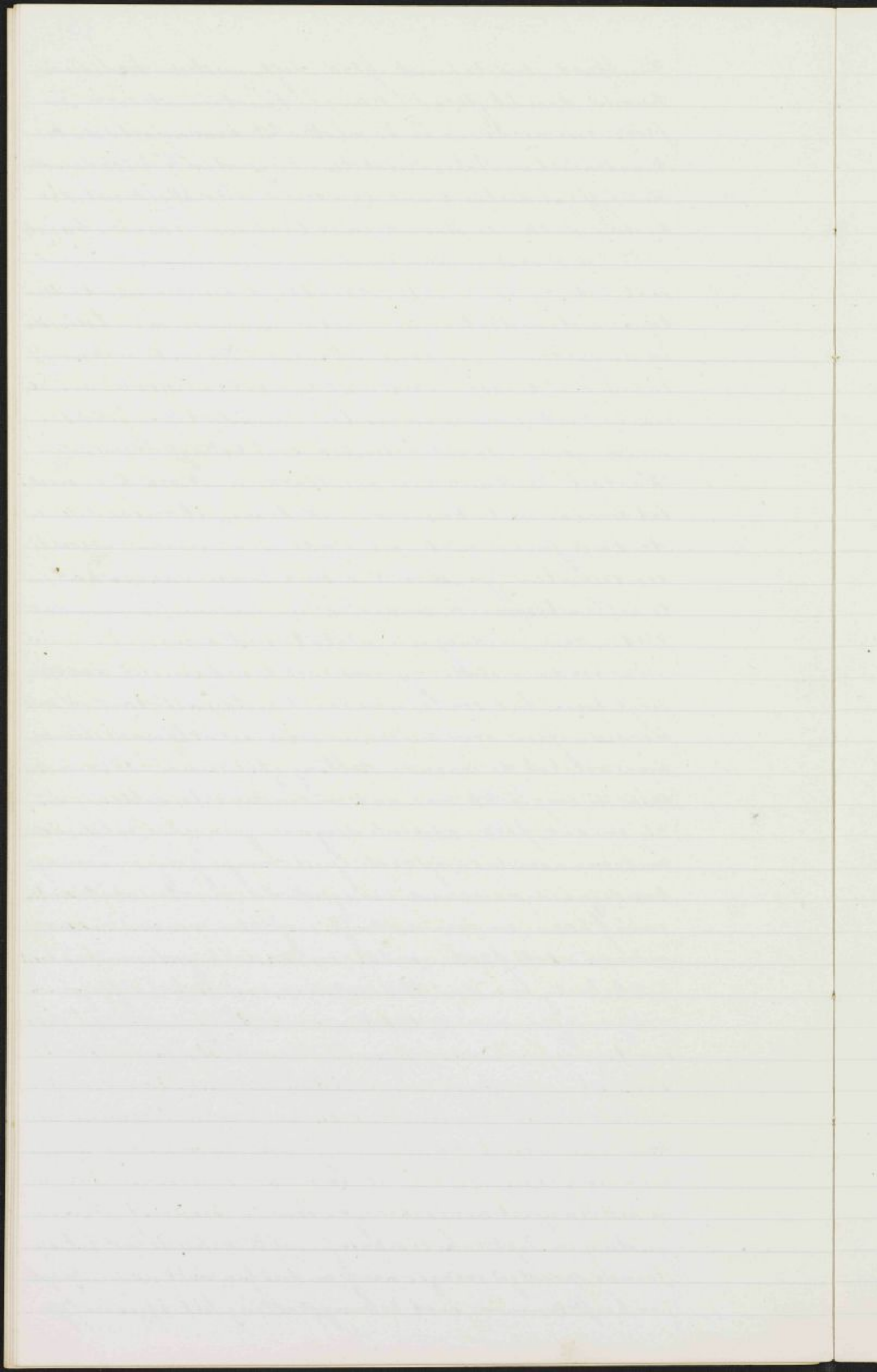

„Rapport overwogen, en zal daarop Hare beslissing
„nader doen mededeelen.”

Op 3 December 1826 berichtte de Commissie aan
H. K. H., dat de Heer Rudolph, te Leyden, als Med. Doctor
was gepromoveerd, en verzocht nu dezen te mogen be-
noemen, „aangezien de tegenwoordige zieken-verzor-
ging te wenschen overlaat.”

Bij schrijven van 12 December, d. a. v., deelde de Heer
van Stooft mede, dat de Prinses, afgaande op de berichten
van den Heer Inspecteur-Generaal van der Genees-
kundigen Dienst, als ook van de Commissie, d. d. 2^{de}
cember ll., gegronde redenen meende te hebben tot
het besluit, om de Commissie te machtigen, den
Heer Rudolph te benoemen tot Genees- en Heelmees,
ter der Commissie, waarom hij haar uitnoodigde dien
Heer bekend te maken met de voorwaarden en de
verplichtingen, aan die betrekking verbonden,
alles onder de volgende bepalingen:

1° H. K. H. verlangt dat deze benoeming geheel
als eene particuliere zaak zal behandeld worden,
en alzoo meer eene vrijwillig gekozen standplaats
schijne, dan eene officiële benoeming. De benoem-
de moet zich daarom, indien dit noodig is, wenden
tot de Geneesk. Commissie in de Provincie Utrecht,
om de vergunning te bekomen zich als Genees-, Heel-
en Voedmeester te Soest te vestigen, zonder van de
benoeming namens H. K. H. eenig officieel gezag te maken.

2° Behalve de Instructie welke ook voor de Kuyff
gediend heeft, zal den Heer Rudolph worden bekend
gemaakt, dat hij, des gevorderd, den Heer Meppen in
diens arbeid voor de Commissie te Baarn zal moe-
ten te hulp komen, terwijl dan eerstgemelde in de
levering der medicamenten zal moeten voorzien,
terwijl gelijke verplichting, onder dezelfde voorwaarden,
ook aan den Heer Meppen zal worden opgelegd. Deze
bepaling is in het belang van den geneeskundigen
dienst, in geval van ziekte van één der beide Heeren.

3° Bij de Instructie van den Heer Rudolph zal om,
standig worden voorgeschreven, dat hij met naauwgezot-
heid de bepalingen ten aanzien van de vaccine zal

nakomen, voor ongereen'tree jaren door H. K. H. vast gesteld.

L^e In het belang van erge zieken, zal de benoemde verplicht zijn met den Heer Meppente raadplegen, of met den Genees- of Heelmeester diende Commissie zal aanrijzen.

De voor deelen, aan deze betrekking verbonden, zullen zijn, f400.- tractement, en f250.- voor de te leveren medicijnen, moet ende deze laatste som, als voor deze behoefte alléén bestemd, ook met nauwgezetheid daartoe worden gebruikt, en zal er voor al gezorgd moeten worden, dat die geneesmiddelen van goede en deugdzaamheid zijn, daar de herstelling hiervan grootendeels afhangt.

De Heer Rudolph moet in Soest wonen.

De Instructie moest in dezen geest worden opgemaakt, en aan den Heer van Hooff voorgelegd, als beter met de bedoelingen der Prinses bekend.

Zij werd ook aldus opgemaakt, en op 13 Januari 1027 kwam zij van den Heer van Hooff terug, met het bericht dat zij naar genoegen was, en dat H. K. H. wenschte deze zaak nu ook spoedig geregeld te zien. Loodruwde Heer Rudolph zou aankomen zijn, en alzoo het werk van den Dokter uit Amersfoort zou zijn afgelopen, verwachtte hij de rekeningen, enz., over eenkomstig de bevelen van H. K. H. Ten slotte deelde de Heer van Hooff mede, dat hij gemachtigd was, om, ingeval de Heer Rudolph mocht bedanken, nog een paar andere personen, welke hij noemt, in aanmerking te doen komen.

Tusschen 12 en 10 December werd aan den Heer Rudolph kennis gegeven van zijne benoeming, en berichtte deze dat hij in het laatst van deze week, of in het begin der volgende, naar Soest dijk dacht te komen, gelijk dan ook wel geschied zal zijn, doch zonder goeden uitslag, want, in het Rapport over October, November, en December 1026, berichtte de Commissie dat hij voor Soest bedankt had, en naar Overflakke ging, wat hem voordeelijker scheen.

In datzelfde Rapport deelde de Commissie mede, dat

zij nu den Heer van der Pant de betrekking had aangeboden, die echter zijne beslissing in beraad hield, omdat hij reeds de dat Soest hem geen be- staan zou geren. Hij berekende voor huishuur noodig te hebben f250.-, voor eenen bediende in de apotheek f300.-, en wat er dan overbleef zou voor de medicijnen zijn; terwijl hij dan nog, bij een af wonende ziekte, de kosten van een rijtuig zou moeten dragen. De Commissie verzocht daarom eerbiedig, dat de ver- goeding voor medicijnen nog met f50.- mocht ver- hoogd worden, terwijl zij trachten zou van het Plaats- elijk Bestuur een jaarlijksch tractement van f100.- te ver- krijgen.

Op 23 Januari 1827 schreef de Commissie, bij het Rapport, aan den Heer van Hooff, dat Dr Rijkse, die eerst f100.- per maand, voor de waarneming van den Geneesk. Dienst gevonden had, thans had geschreeven dat dit f125.- à f130.- zou moeten zijn, en dat hij wenschte, dat de Commissie de extra-uitgaven in die mate verhoogden zou, dat daaruit dat meer- dere kon geronden worden, zonder dat een nieuw verzoek aan H. K. St. moest worden gedaan. Dat meer- dere was f15.- 's maands, en dus over vijf maan- den f225.- De Commissie had dit liever conduit op- gegereuzels over eenkomstig de waarheid, terwijl de andere weg haar vele moeilijkheden baarde, doch daar zij hoopte eenmaal van deze zaak te zullen afko- men, was de weg, door den Dokter aangevozen, gevolgd.

Eindelijk kon de Commissie, op 20 Januari 1827, den Heer van Hooff berichten, dat de Heer D. F. van der Pant, Medicinæ, Chirurgiæ, et Artis Obstetriciæ Doctor, de benoeming had aangenomen, op de Instruc- tie die voor den Heer Rudolph ontworpen was, zich verder verlatende op de stappen die door haar bij H. K. St., en bij het Plaatselijk Bestuur, waren gedaan. Zij had hem voorgesteld om zijne betrekking, indien mogelijk, op 13 Februari te aanvaarden, zijnde de dag waarop eene maand van den Heer Rijkse eindigde, om dat zij van dien Heer niet den gewenschten dienst had. De Commissie legde daarbij over een e lijst der ver-

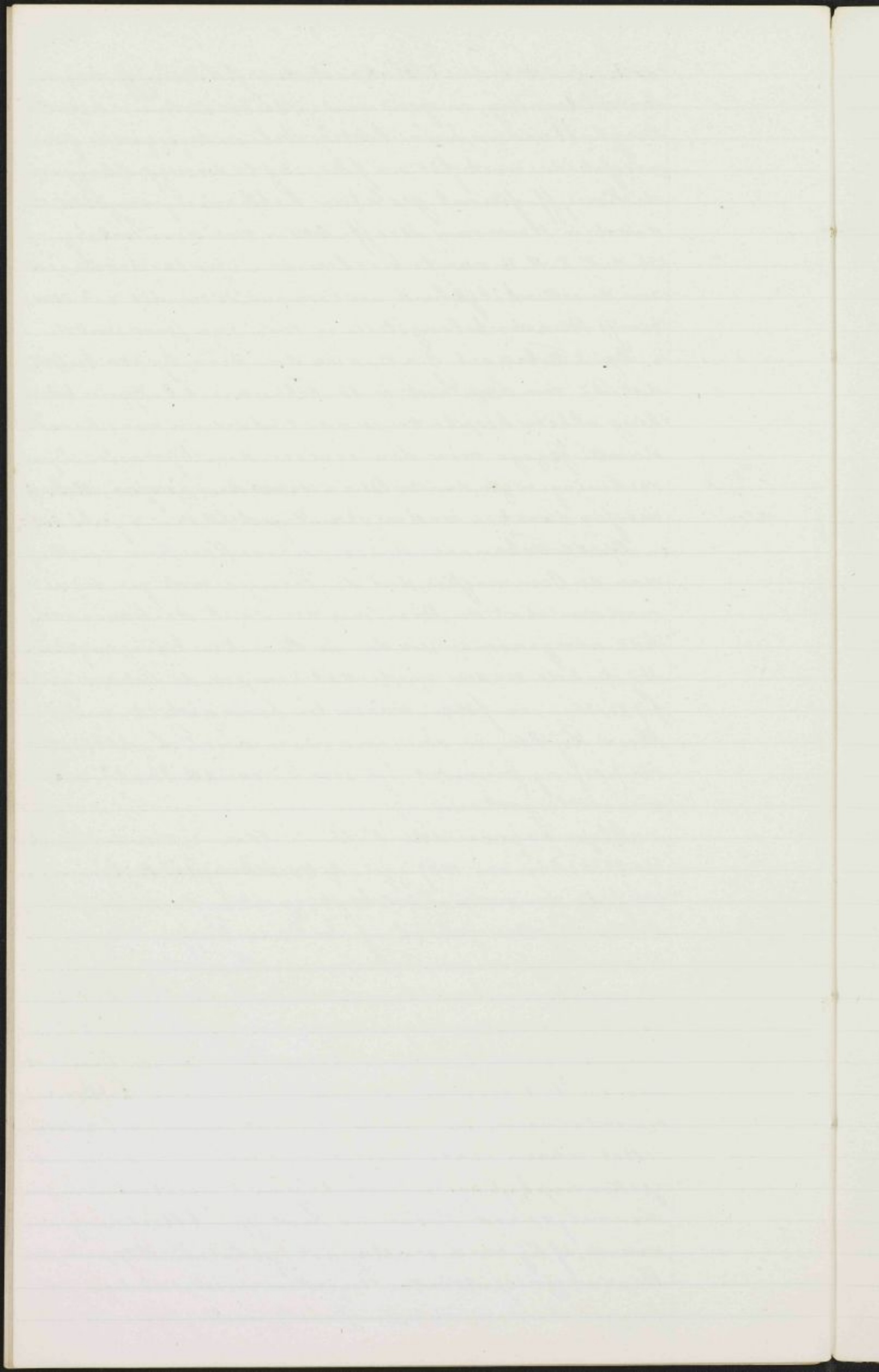
deringen van den Steelmeester de Kruyff, om welker voldoening, en genoemde Steelmeester, en de belanghebbenden, haer lastig vielen; deze zaak zou misschien met $\text{ƒ} 35.-$ à $\text{ƒ} 110.-$ af te doen zijn, en zij met de Kruyff finaal gesloten hebben. Zij verzocht verder den Heer van Stoeff Dokter van der Pant bij H. H. R. H. H. aante bevelen, en Dezer te verzekerend van de erkentelijkheid der Commissie voor dit nieuwe berijps Hunner belangstelling voor deze Gemeente.

Op 2 Februari, d. a. r., werd den Heer Rijkse bericht, dat D^r van der Pant op 1st Februari, e. k., zijne betrekking alhier hoopte te aanvaarden, en werd hem dank gezegd voor den verleenden bijstand. Zijne vorderingen zouden voldaan worden, zoodra de Commissie daartoe was in staat gesteld.

Op 10 Februari, d. a. r., schreef de Heer van Stoeff aan de Commissie, dat de Prinses met genoegen vernam dat de Heer van der Pant de benoeming had aangenomen, en de Instructie had goedgekeurd. Hij deed de verder mede dat hem, voor de Commissie, $\text{ƒ} 21,35.-$, en $\text{ƒ} 150.-$ waren ter hand gesteld voor den Heer Rijkse; en dan verder, in een P. L., dat de $\text{ƒ} 50.-$ verhoofing, (vermoedelijk voor D^r van der Pant), ook waren toegestaan.

Alzoo aanvaardde Dr D. van der Pant, op 13 Februari 1827 zijne betrekking tot de Commissie, en ging wonen op Landlust; zij rekende verder met Dokter Rijkse geheel af. In haer Rapport over de maanden Januari, Februari, en Maart 1827, kon zij daarenboven berichten, dat het Plaatselijk Bestuur een voorraacht gedaan had, om aan genoemden Dokter een jaarlijksch tractement van $\text{ƒ} 100.-$, uit de Gemeentekas, toe te leggen. Hij zou nu jaarlijks van de Commissie ontrangen, $\text{ƒ} 400.-$ als tractement, en $\text{ƒ} 300.-$ voor medicijn.

Het scheen echter wel of de moeilijkheden, aan de ziekenverpleging verbonden, nog niet mochten eindigen. Nauwelijks had D^r van der Pant zijne betrekking aanvaard, of hij werd ernstig ziek, zoodat Dr Meppen, van Baarn, zijne patiënten bezoeken moest, wat deze persoon deed, en wat den kranken collegos $\text{ƒ} 3.-$ per dag

kostte. Eerst in het Rapport over Juli, Augustus, en September, d. a. v., werd van zijne volkomene herstelling melding gemaakt. De Prinses vergoedde hem, volgens de nota's van de stalhouders Schimmel, en Timmer, de rijtuig-huur, ten bedrage van f120.-

Doch van hier af ging de behandeling en verzorging der zieken, nu ook geregeld voort. Blijkens het rapport over Januari, Februari, en Maart 1829, was het contract met de Ambesturen, f64.- per jaar van de K. Cath. Gemeente, en f32.- per jaar van de Herv. Gemeente, toen nog van kracht; doch met betrekking tot de Algem. Armen waren nog geene bepalingen gemaakt.

Dokter van der Pant is op Soest gebleven, tot 1832, en de Heer Franciscus Kuiper, Med. et Chirurg. Doctor, werd, bij Instructie van 5 Juli 1832, onmiddellijk bij de Commissie zijn opvolger. Deze te Baarn geboren, had ook nog om eene andere reden, bij het grootste deel der bevolking van Soest veel voor, zoo dat, indien hij zich uit eigene bereging daar had nedergezet, de praktijk van Dokter van der Pant wel moest verlopen; maar het kan ook zijn dat D^r van der Pant uit eigene bereging heenging, en dat Dokter Kuiper daarna tot zijn opvolger werd benoemd; ik kan dit niet met zekerheid zeggen, maar weet dat Dr Kuiper 5 Juni 1832 Dokter der Commissie werd, en dat bleef tot aan zijnen dood, op 10 Februari 1870.

Sedert 1 Maart 1844 had de Heer Sietsje Greidanus, Med., Chirurg., et Artis Obstetr. Doctor, zich te Soest gevestigd, en deze volgde nu Dokter Kuiper bij de Commissie op. Hij was ook door het Gemeente-bestuur als Dokter der Gemeente aangesteld, doch kreeg, iets voor 1850, als zoodanig ongenaaigd ontslag. Dat deed hem in 1850 besluiten naar Baarn te verhuizen, waardoor de Commissie op nieuw haren Dokter verloor.

Reeds op 11 Juli 1850 had zich te Soest gevestigd, de Heer Johannes Gerardus Arnoldus Patenburg, Arts, en was door den Gemeenteraad tot Geneeskundige der Gemeente benoemd. Deze werd nu ook, na het vertrek van Dr Greidanus, Dokter der Commissie, en is dat heden

In het jaar 1910 verzocht de Heer Batenburg, tegen 31 December van datzelfde jaar, om gezondheidsredenen, eervol ontslag, ook als Geneesheer der Commisie, dat hem verleend werd, en toen benoemde de Commisie Dr H. P. Schoonenbeck tot haren Geneesheer, in te gaan 1 Januari 1911.

De Europese oorlog, die 1 Augustus 1914 begon en zoo veel ellende alomt verbaazende, had ook een naadlating in- vloed op een deel van den werkring der Comm. v. H. d. Heer H. P. Schoonenbeck zag zich verplicht, den 24 Augustus 1914 een schrijven te richten tot het Bestuur met verzoek om ontslag uit zijne functie, door 1° benzinegebrek hem verhinderde zijn uitgebreide practijk naar behoren te de- ceullen en 2° de hooge kosten voor apotheekebenoeding stede en middelen van uivoer van dien aard waren, dat het salaris, na aftrek van die onkosten geen behoorlijke vergoeding bleek voor de geleverde arbeid. Bepalingen van de Gemeindefinancie voor Benzine, op het quantum te krijgen, Laalden, geadopteerd in de vergadering van 25 October 1914. Verlaten werd, dien gnech hieronder dankbetuiging, eervol ontslag te verleenen, te welk hem bij ontslag van 2 Nov. d. d. v. werd medegedeeld. Volgens het verloop van H. H. de Klompingen. Maeder, want tevens de werkring der Commisie in zoverre gereorganiseerd, dat voortaan geen geneesk. hulp meer zou worden verleent. Deze geneesk. verzorging, op staatsaanspraak ± 190 gezinnen omkattend, werd in handen gesteld van het Gemeentebestuur en wel te beginnen met 1 Januari 1918.

[1906] nog. f.

Van het begin van Dokter Kuypers praktijk af, tot nu toe, kostte de Geneeskundige Dienst aan de Commissie jaarlijks omstreeks f1000.-

Het verloskundige deel daarvan schijnt, van 1810 af, door eene vrouw, of ten minste door vrouwen, waargenomen te zijn. Adriana Rijnders wordt op 1de Juli 1819 als zoodanig genoemd, maar terens, als door ouderdom niet meer bekwaam. Hierin kwam verandering, toen de Heer Anthonie Marinus Romijn zich, ten jare 1819, te Soest als Platte-lands-Heelmeester vestigde. De Commissie belastte hem met de verloskundige praktijk, tegen een vast tractement van f100.- per jaar; en hij bleef in die betrekking tot 31 Maart 1870, toen hij zich naar Harmelen verplaatste.

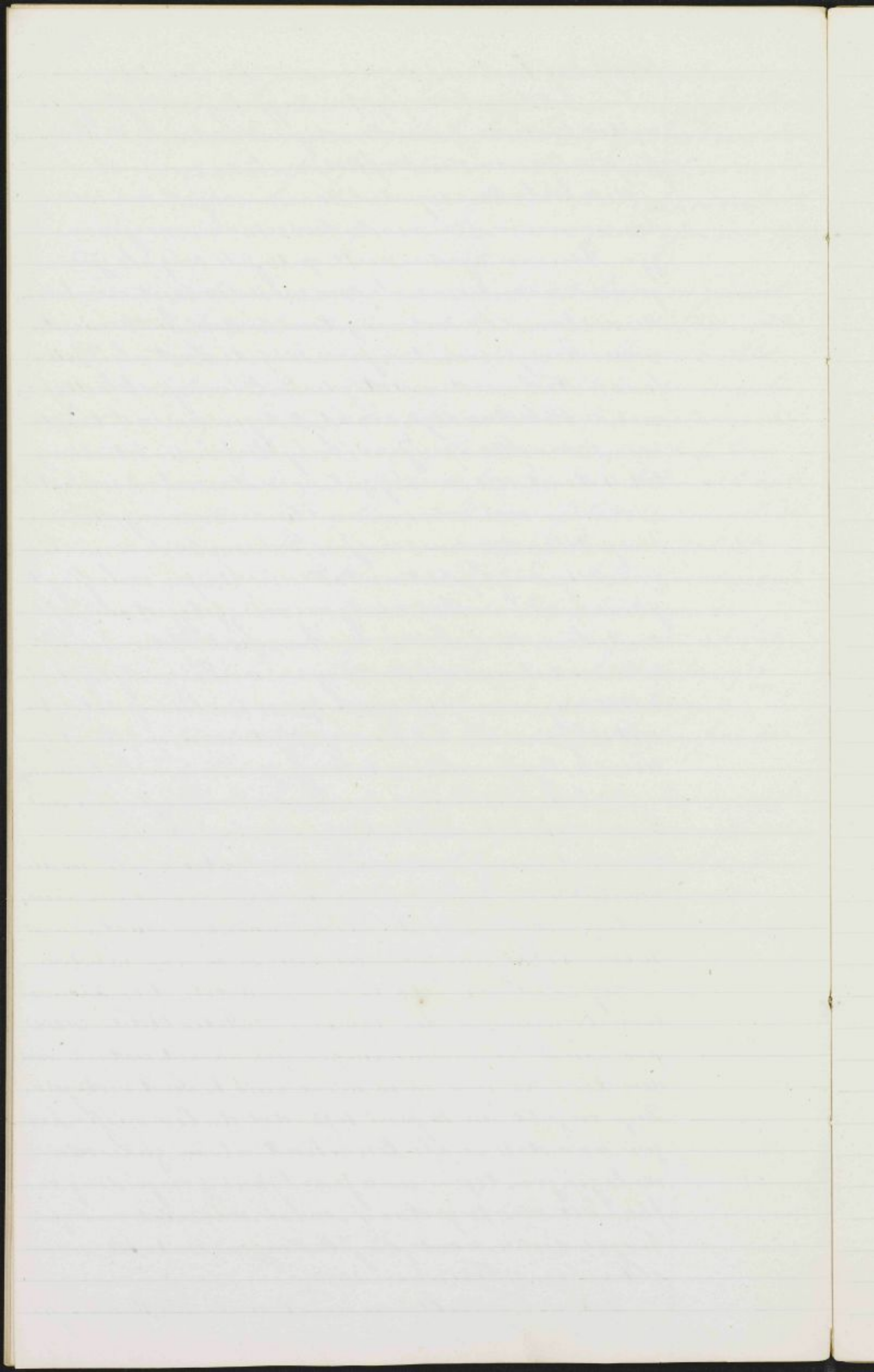
Nà hem werd wederom eene Heedvrouw aangesteld, nl. Dirkje Hilhorst, weduwe van Jan Bosboom, in de wandeling eenvroudeg, Dirkje" geheeten. Haar werd f2.- per verlossing toegerekend, en wanneer het noodig was werd zij bijgestaan, of door den Heelmeester L. Siddré, van Amersfoort, of door den Platte-lands-Heelmeester D. Voorthuysen, van Baarn. Zij legde deze betrekking neder op 1 Januari 1900, en overleed op 25 October 1906, 82 jaren oud. Tot hare opvolgster werd, op 7 Maart 1900, benoemd, Mevrouw E. van der Werff, geëxamineerd Verloskundige.

Op 6 Augustus 1872 keurde de Commissie goed, dat Vrouw Pexton, te Soesterberg, voor hare rekening, en tegen het tarief dat voor Vrouw Bosboom gold, in die buurtschap de Verloskundige praktijk zou waarnemen.

Over het geheel kostte de verloskundige praktijk aan de Commissie jaarlijks f100.-, een meer dan minder.

Nog dient vermeld te worden dat de Heer Johannes Cornelis Kuypers, Med. Chirurg., et Artis Obstet. Doctor, zoon van Dr Franciscus Kuypers, zich nà het vertrek van den Heer Romijn, en in diens huis, te Soest vestigde. Deze verzocht, op 10 Juni 1873, dat de Commissie hem zou aanstellen als Consulent, nl. in zake van verlossingen, tegen eene jaarlijksche vergoeding van f40.- Dit werd toegestaan, maar was niet van zeer langen duur, want Dr J. C. Kuypers vertrok naar elders, op 1 Februari 1875.

Dat dit gedeelte van het werk der Commissie

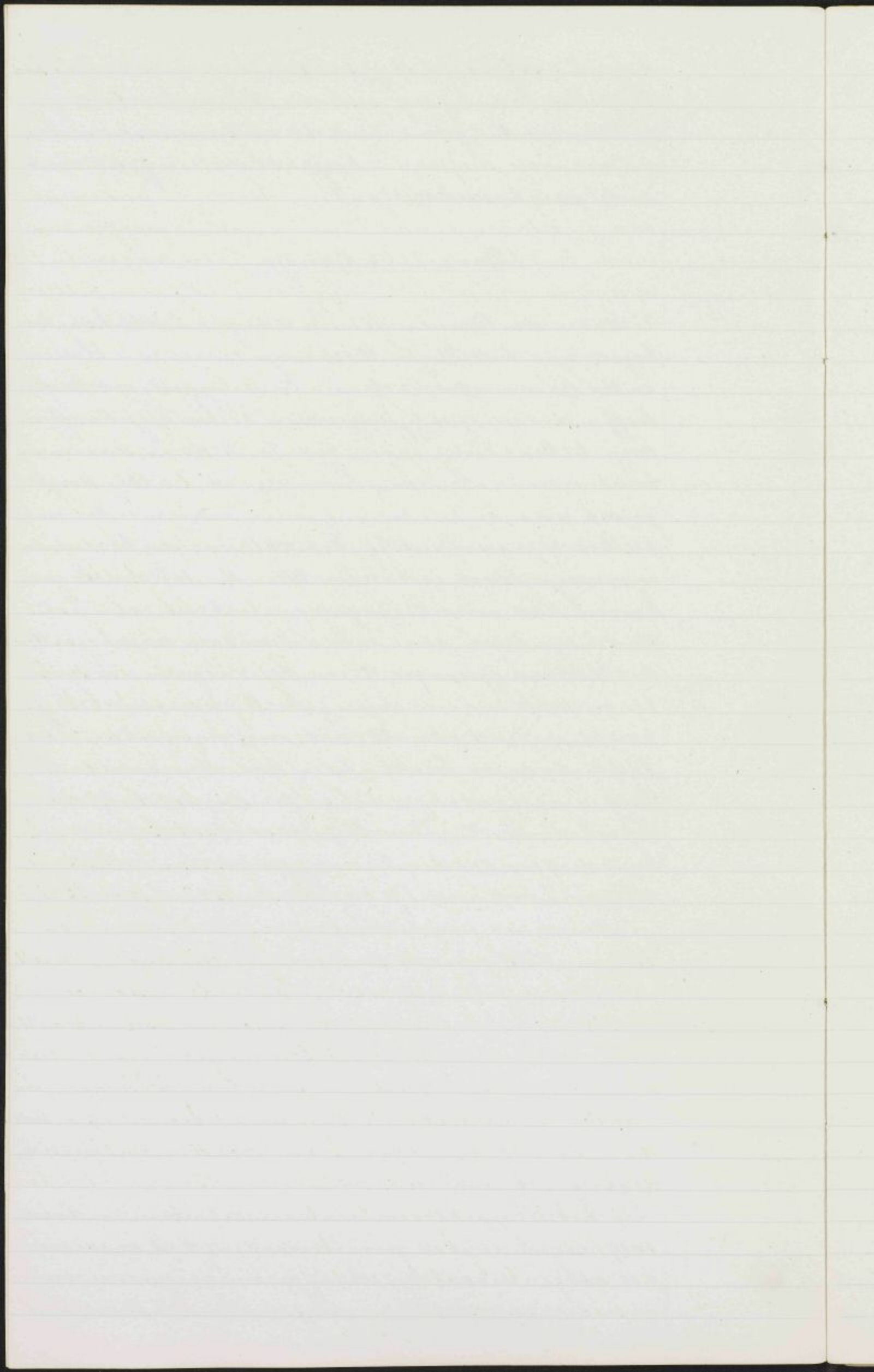
nog al uitgebreid is geworden, was niet te vermijden. De zieken-verpleging gaf haar veel werk, al droeg zij de behandeling van zieken en kraamvrouwen aan anderen op, en roddende jaarlijks een groot deel van haar kapitaal.

Lagen Onderwijs.

Toen de Commissie in den jare 1810 hare taak begon, was het Lagen. Onderwijs verre van bloeiend in de Gemeente Soest. De Onderwijzerdient Tesselhoff, was in 1701 zijnen vader, Pieter Tesselhoff, in deze betrekking opgevolgd. In 1810, en daarna, werd meermaalen van hem gezegd, dat hij hoogbejaard was; in 1820 kreeg hij eenen ondermeester, en op 22 Mei 1823 overleed hij. En, wat was nog bovendien eene Dorpschool in het laatste der 18de eeuw?, en hoever had eene Dorpsgemeente toen voor het Onderwijs over? Daarenboven was de school zeer klein; in 1820 werd zij vergroot; in 1820 nog eens vergroot; en in 1845 werd er eene geheel nieuwe school gebouwd, op eene plaats met meer ruimte, meer licht, en meer lucht. Voorzeker, de veronderstelling is niet geraagt, dat, in die dagen, de Openbare School te Soest alleen bezocht werd, door kinderen van ouders die den Onderwijzer betalen konden, en wilden; en vermoedelijk was dat aantal niet heel groot.

Maar nu kwam de Commissie, en opende de gelegenheid ook voor de kinderen van hare bedel, den. Op 27 Juli 1810 werden deze uitgenoodigd, om, voor hare rekening, deel te gaan nemen aan het onderwijs dat op deze Dorpschool gegeven werd, en in het Rapport over October, November, en December, d. a. v., kon zij aan A. K. H. de Prinses mededeelen, dat 83 kinderen, voor hare rekening, van die uitnoodiging gebruik maakten.

In het Rapport over Januari, Februari, en Maart 1819, moest echter gemeld worden, dat men voor het volgende winter-halfjaar, (des zomers was er geen tijd voor schoolgaan, dan was men te druk met

den veldarbeid), het getal leerlingen op 50 à 60 had bepaald, tot gemak van den bejaarden Onderwijzer, en omdat de school te klein was. En in het najaar van 1919 werd bericht, dat er 57 kinderen schoolgingen; aan 15 jongens uit dezen was een pak van grijs laken geschonken, en aan 24 meisjes een pak van blauwe wol; de overigen waren in het vorige jaar op dezelfde wijze gekleed; men achtte dit een goede maatregel, om het schoolgaan, in het koude jaargetijde, te bevorderen.

Het Rapport over Januari, Februari, en Maart 1920 meldt, dat 26 jongens en 32 meisjes de school bezocht hadden; en dat van Juli, Augustus, en September, van hetzelfde jaar, dat er 60 kinderen schoolgingen.

Sedert Januari 1921 verbeterde echter het onderwijs op de Dorpschool zeer, door de aanstelling van eenen „Secondant“, zijnde een gewezen leerling van de Rijks-Kweekschool voor Schoolonderwijzers, onder het bestuur van den Heer P. J. Prinsen, in 1916 binnen Haarlem opgericht. Hij was in het bezit van den 2^{den} Onderwijzers-rang; inzonderheid het onderwijs in de gronden der Nederlandsche taal, had veel baat bij die hulp. Bij het laatste schoolexamen werden 12 kinderen ontslagen, en bevoond met een pak kleeu van eigen gesponnen katoen.

Volgens het Rapport over April, Mei, en Juni 1921, gingen er 15 jongens, en 24 meisjes, ter school, en ontvingen 7 jongens en 5 meisjes uit dezen, een uitget, waar schijnlijk bij het verlaten der school.

Het Rapport over Juli, Augustus, en September, d. a. v., deelde mede, dat de Commissie eenige boekjes, als prijzen, had uitgedeeld, zelfs aan kinderen van ouders die niet tot de Commissie behoorden; wat de Heer van Stooff, in een brief van 11 December, verklaarde „inzonderheid“ met terzedenheid gehoord te hebben.

In het Rapport over October, November, en December, van hetzelfde jaar, werd bericht, dat 92 kinderen de school bezochten; dat deze nu goed was ingericht; dat de prijs-uitdeeling gunstig gewerkt had; en dat het

vooroordel tegen het onderwijs begon te wijken.

In het Rapport over Januari, Februari, en Maart 1822, deelde de Commissie aan de Prinses mede, dat zij voornemens was om aan de kinderen, die met Heide school verlaten zouden, ten einde zich voor een half jaar tot den veldarbeid te begeren, een examen af te nemen, waaraan de dag naderaan de goedkeuring van H. K. H. zou worden onderworpen. Na dat schrijven schijnen er te dezer zake onderhandelingen te hebben plaats gehad, die er op uit liepen dat de Heer van Stoeff, op 20 April, d. a. r., schreef, dat de Prinses wenschte, het „op aanstoon, „den Maandag bepaalde examen, niet op het Pa, „leis te doen plaats hebben, daar Zij het toch niet „zou kunnen bijwonen,“ en wel uit hoofde van hare naderende beralling. Op 22 April, d. a. r., schreef nu de Commissie aan den Heer van Stoeff, dat zij besloten had het school-examen uit te stellen tot na de beralling der Prinses, en het dan te houden in „de groote kerk te Soest.“ Zij mildte dan aan H. K. H. voorstellen om den dag te bepalen, ten einde het voorrecht niet te misjen Haar daar, bij tegenwoordig te zien.

In hare vergadering van 17 Juni 1822, nam de Commissie de tractementen in overreging van den Hoofd-Onderwijzer en den Hulp-Onderwijzer, van wie de laatste het meeste werk deed, maar de eerste lange en getrouwe diensten had bewezen. Er werd besloten hun kennis te geven, dat de Commissie, voor onderwijs en schoolbehoeften, niet meer dan $\text{f}200.-$'s jaars besteden kon, en dat, in te gaans 1 Juli a. k., de Hoofd-Onderwijzer daarvan jaarlijks $\text{f}70.-$ zou ontrangen, met den last om daarvan ook in alle leerbehoeften der kinderen te voorzien; en de Hulp-Onderwijzer $\text{f}125.-$, tot suppletie van zijn tractement, mits hij, in gural van ziekte van den Hoofd-Onderwijzer, de geheele school, tot wederopzeggens toe, zou waarnemen. De Onderwijzers hadden echter tegen deze schikking bezwaren, waaronde de Commissie, in eene vergadering op 15 Juli, d. a. r., tot beredering der goede verstandhouding, en van

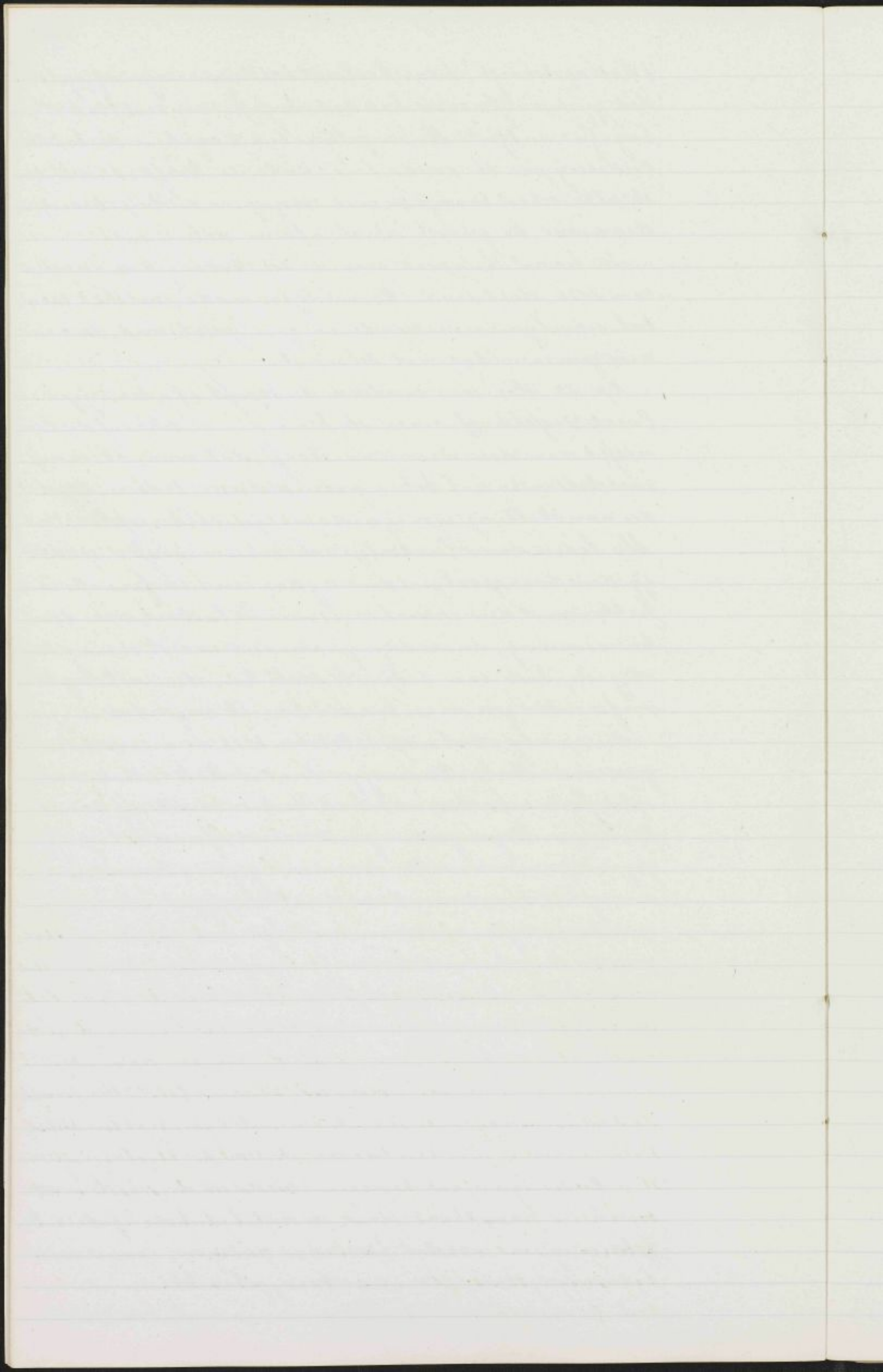
„het onderwijs,” haar besluit in dezen wege zijzigde, dat zij jaarlijks voor het onderwijs $\text{f}250.-$ vast stelde, ingegaan 1 Juli ll., en gelijkelijk tuschen de beide Onderwijzers te verdeelen, mits de Hoofd-Onderwijzer in alle schoolbehoeften goed voorzag, en de Hulp-Onderwijzer, des noods, de geheele school alleén waarnam.

In haar Rapport over de laatste zes maanden van 1822, deelde de Commissie mede, dat het aantal schoolgaande kinderen zeer groot was, doch in den zomer altijd het kleinst.

Op 22 Mei 1823 overleed de Hoofd-Onderwijzer Evert Tesselhoff, en op 16 Juni, d.a.v., schreef de Commissie aan den Heer van Hooff, dat men, alvorens voorstellen in het belang der medurre te doen, eerst de aanstelling van zijnen opvolger wilde afwachten. Als leden der Plaatselijke Schoolcommissie, zouden zij den daaropvolgenden vrijdag eene conferentie hebben met den Schoolopziener Schlüter, over die benoeming, daar deze geschieden moest overeenkomstig de Wet van 3 April 1806. Van den uitslag dier conferentie zou men nader bericht inzenden.

Die opvolger werd, op 23 October 1823, de meermalen genoemde Hulp-Onderwijzer Daniël Staks; doch reeds op 4 September berorrens, had de Heer van Hooff aan den Heer van Steyn geraagd, voorerst, of niet vele prijzen gegeven waren aan kinderen van goeide ouders?; en vervolgens, of het tractement van den Onderwijzer, uit de Kas der Commissie, niet aanmerkelijk was? Reeds den volgenden dag, dus op 5 September, gaf de Voorzitter der Commissie ten antwoord, gelijk hij dat ook op de eerstvolgende vergadering aan zijne medeleden wilde mededeelen, ten eerste, dat de prijzen gegeven waren aan alle klassen van kinderen, zonder onderscheid, ten einde de bescherming van N.R.H. aan alle ingezetenen te doen gevoelen; en ten tweede, dat in de bezoldiging van den Onderwijzer, ook begrepen waren de verschotten voor boeken en schrijfbehoeften; en dat het bedrag dier bezoldiging, in 1822 tot $\text{f}300.-$ was gestegen, maar voor het vervolg tot $\text{f}250.-$ was teruggebracht.

Doch de Heer van Hooff oppende, op 30 September 1823,

bij gelegenheid dat hij dank betuigde voor het ontvragen jaarverslag, nog andere bedenkingen; te weten, dat, hoe nuttig het Lager Onderwijs ook zijn mocht, dit zich voor de volksklasse niet verder behoorde uit te strekken dan lezen, schrijven, en een weinig rekenen, daar eene hoogere beschaving hun geluk veel meer hinderen, dan bevorderen, zou. Het getal leerlingen behoorde niet hoog opgevoerd te worden dan 100 à 120; terwijl natuurlijk zij, die de vereischte kundigheden verkregen hadden, (met uitzondering van de jongelingen met eenen uitmuntenden aanleg), moesten plaats maken voor nieuwe leerlingen.

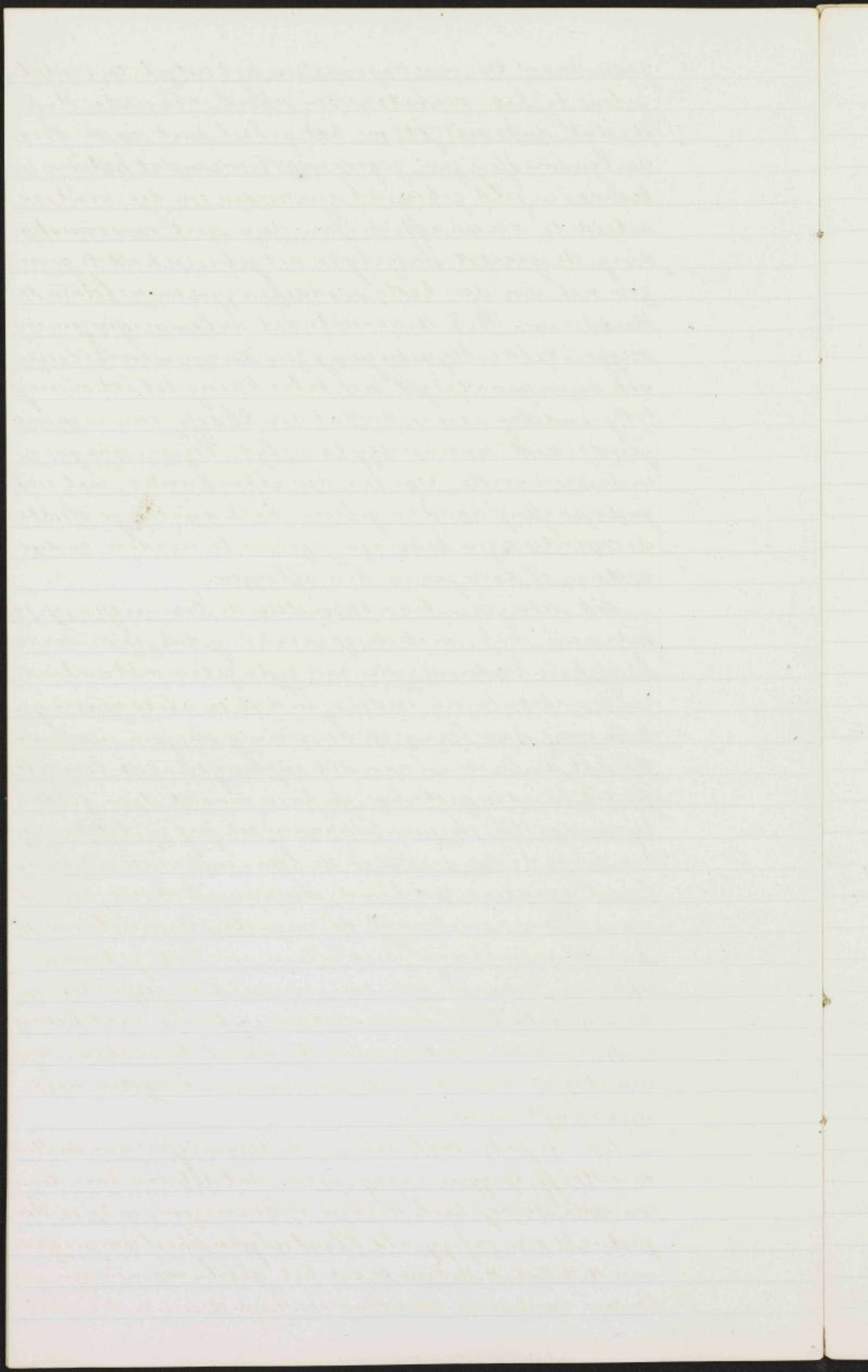
Wat de Commissie daarop geantwoord heeft is mij niet bekend, maar wel weet ik dat zij, in haar Rapport over juli, Augustus, en September 1823, berichtte, dat het school-examen gehouden was, en bewezen had dat het vooroordeel tegen de nieuwe leerwijze afnam. En verder, dat voor den aanstaanden winter, bij voorkeur die kinderen waren aangenomen, die in den afgelopen zomer, om veldarbeid, de school hadden moeten verzuimen. Ook deelde zij mede, dat zij aan het Plaatsel. Bestuur had voorgesteld, om in het vervolg de kosten van het school-examen samen te dragen.

In juni 1824 berichtte zij aan de Prinses, dat, in den afgelopen winter, 122 kinderen der Commissie op de Dorpschool waren onderwezen. Maar op 5 Augustus, d. a. v., schreef de Heer van Stooff, dat het jaarverslag was goed gekeurd, doch gaf tevens bevel, om het getal rond 110 schoolgaande kinderen niet te overschrijden, als zijnde reeds niet in evenredigheid met de krachten van het fonds. Hij noemde het verder eene bepaling van A. K. A., dat het onderwijs aan deze kinderen niet verder mocht gaan, dan lezen, schrijven, en rekenen, (de 4 hoofdegt), hooger onderwijs was, zoo niet schadelijk, dan ten minste ondoelmatig. En dan eindelijk dat de kinderen, die deze kundigheden verkregen hadden, de school moesten verlaten, opdat het aantal schoolgaande kinderen kleiner mocht worden, en langs dien weg zou worden bezuinigd, ten einde in andere, meer dringende behoeften te voorzien.

Stel diepen indruk eekter schijnende beschouwing van haren „Directeur“, op de leden der Commissie niet gemaakt te hebben; ten minste, in het Rapport over Juli, Augustus, en September 1824, meldde zij, dat het examen, op de Dorpschool gehouden, goed had voldaan, en dat een aantal boekgeschenken waren uitgedeeld. En in het Rapport over October, November, en December, d.a.v., deelde zij mede, dat de Gemeente voortaan de kosten van het school-examen, voorde helft mede dragen zou; en dat bij het laatste examen de voordeelingen voldoende bleken.

In het Rapport over Januari, Februari, en Maart 1825, heette het, dat een aanzienlijk getal kinderen op de Dorpschool was onderwezen; en in dat over October, November, en December, van hetzelfde jaar, deed de Commissie het voorstel, om aan de ouders, die, ter wille van het gewin door veldarbeid, hunne kinderen aan het schoolonderwijs onttrokken, en hen dus dat nuttige onderwijs over een komstig hunnen stand deden verzuimen, allen onderstand te weigeren; en voor anderen, die daarvan een goed gebruik gemaakt hebben, het uitzet, thans bestaande uit jak, rok, en twee hemden, voor de meisjes, of bus, broek, en twee hemden, voor de jongens, te vermeerderen tot vier hemden en twee paar kousen, behalve de genoemde bovenkleeding.

Misphien was de Commissie in deze zaak wel wat al te voortvarend, en waren daar entegen hare lastgevens wat al te voorzichtig, iets wat zeker wel lag in den geest dier dagen, maar in een schrijven van den Heer van Stoeff, van 31 Januari 1826, verklaarde deze, dat H. R. H. onderwijs in lezen en schrijven, wel hoogst nuttig achtte, doch, voor den behoeftigen stand, meer als een bijkomende zaak moest worden beschouwd, en dat dus de ouders, die in den zomer hunne kinderen bij rooiken voor den veldarbeid gebruikten, in geen deele afkeuring verdienden. Het onderwijs op de Meisjes- en Knuschoolen wenschende aan te moedigen en te verbeteren, vermeende H. R. H. genoeg te doen, met tot het onderwijs in lezen en schrijven kosteloos de gelegenheid te verschaffen. In plaats dus van het school

gaan aan te moedigen, door het uitzet te verdubbelen bij het verlaten der school, wenschte H. K. St. dat dat uitzet in het geheel niet meer door de Commissie zou gegeven worden, en dat het daardoor bespaarde geld gebruikt zou worden om des winters arbeid te verschaffen. Aan deze soort van ondersteuning de grootst mogelijke uitgebreidheid te geven, zou wel een der beste middelen zijn om welstand te bevorderen. H. K. St. wenschte dat de Commissie zou overwegen, welke bezuiniging zou kunnen voortvloeien, uit dezen maatregel met betrekking tot het onderwijs, tot grondslag nemende dat die klasse van menschen genoeg wist, wanneer zij tamelijk, lezen, schrijven, ende vier eerste regelen der rekenkunde, met eenige toepassing hadden geleerd, welk onderwijs slechts des winters zou behooren gegeven te worden, en dus in twee of drie jaren kon afloopen.

Dit schrijven beantwoordde de Commissie, op 20 Februari 1826, met de opmerking, dat, op de Dorpschool, hare kinderen zijde aan zijde zaten met de kinderen van betalende ouders; en dat er niets anders geleerd werd dan lezen, en een weinig schrijven en rekenen. Op het deelnemen aan dit onderwijs had de Commissie tot hertoe gestaan, en hare macht doen gelden bij moedwillig verzuim. Daaron ook gaf zij, tot dien dag toe, aan de kinderen op de leer- en handwerksscholen, des winters, een hemd, een paar kousen, en een paar klompen; terwijl de armen daarenboren een pak kleeren kregen, niet alleen om het getrouw opkornen, maar ook om reinheid en gezondheid op de school te bevorderen; en daarenboren, met het oog op de andere kinderen die de school bezochten. Deze maatregel mocht niet, dan in den hoogsten nood, afgeschaft worden.

Op 24 Juli 1826 deelde de Commissie aan den Heer van Hooff, op zijne vraag, mede, dat 106 van hare kinderen op de Dorpschool werden onderwezen; en op 10 Augustus, d. a. r., gaf zij, als Plaatselijke Schoolcommissie, aan H. K. St. kennis, dat het school-examen zou gehouden worden op woensdag 16 Augustus, e. k., des voors.

middags te 11 uren, in de Kerk der Herr. Gemeente, met uitnoodiging terens om dat examen met Hunne tegenwoordigheid te vereeren; maar aanden morgen van dien dag gaf de Adjudant van Dienst kennis, dat de Adms en de Prinses daarbij niet tegenwoordig zouden kunnen zijn.

Hoewel de Commissie ging in haren ijver voor onderwijs, kan ook blijken uit eene aantekening in haar Rapport over Januari, Februari, en Maart 1829, luidende: „Onderwijs aan de kinderen op den Berg, ^{30.} Alzoo steunde zij, waarschijnlijk wel in vereeniging met eenige gegorden te Leyst, bij gebrek aan eene school in die buurt, het onderwijs dat door eenen geheel onberoepden gegeven werd, n.l. door den tuin^{ka}acht van Sterrenberg, in de Cranjerie van dat Huis, alleen des winters, terwijl de leerlingen de brandstoffen, tot verwarming van dat lokaal, zelve moesten medebrengen.

En nu verder gingen de zaken al meer en meer eener geregelden gang. De bevolking nam toe, en in oorenredigheid daarmede het aantal Commissie-kinderen op de school. In 1828 werd de school, ende onderwijzers-woning, belangrijk vergroot en verbeterd.

In 1837 werd te Soesterberg de eerste school, met eene woning voor den Onderwijzer, gebouwd, en Lambertus Theodorus Moesveld tot Onderwijzer benoemd; naauwlikt gingen de leerlingen voor rekening der Commissie uit die buurt, daarheen over.

Op 24 April 1838 stierf Daniël Staks, Hoofd-Onderwijzer en werd, 1 April 1838, opgevolgd door Egbert de Jong. In diens tijd werd de behoefte aan eene nieuwe school meer en meer gevoeld, welke eindelijk ook gesticht werd op een prachtig punt in de Gemeente. Zij werd in 1845 ingewijd, en was ingericht op eene wijze, dat zij zeker eene der beste in de Provincie verdiende genoemd te worden. De Hooge Stichter der Commissie, nu Hare Majesteit de Koningin, had een sprekend blijk van Hare belangstelling in het Lager-Onderwijs gegeven, door tot den bouw van deze nieuwe school eene bijdrage van $\text{ƒ}2500.-$ te schenken. Enkele jaren later, en wel tuschen 19 October 1850 en 10 September

1051, heeft Lij, maar nu als Koningin-Moeder, in dat schoolgebouw nog eens een jaarlijks examen met Staat tegenwoordigheid verleid.

Op 19 October 1050 benoemde de Gemeenteraad eene Commissie van Plaatselijk Toezicht op de Scholen en het Onderwijs, en trad de Commissie van Weldadigheid dus als Schoolcommissie af. Van dit nieuwe lichaam ging, op 3 Februari 1052, de verordening uit, dat voortaan geene kinderen tot het onderwijs op de Scholen zouden worden toegelaten, dan de zoodanigen van wie de vaccine behoorlijk bereyent was.

De Commissie is voortgegaan, met zong te dragen voor het school-onderwijs aan de kinderen van hare beedeiden, tot op 1 Januari 1050, toen de Wet op het Lager-Onderwijs van 13 Augustus 1057, (Staatsblad N° 103), in werking trad, daardige Wet de verplichting tot kosteloos onderwijs voor de kinderen der behoeftigen, aan Staat en Gemeente opdraeg. Van dat oogenblik af was de Commissie van dit deel van haren arbeid ontslagen, maar werd ook hare geldelijke toelage voortaan jaarlijks, met het bedrag der kosten van dat onderwijs, verminderd.

Handwerk scholen voor Meisjes.

Tot beten verstand van het onderwerp, hierboven genoemd, en ter vermijding van het gestadig herhalen van eigennamen, gaant twee lijsten vooraf, ten eerste van de Dames Directrices, en ten tweede van de Onderwijzeressen, die elkander in den loop der tijden zijn opgevolgd.

Directrices.

1020 Memoor Geentruida van Steyn van Stenbroek, geb. Plaat, Directrice op het Lange-Eind; overleden 8 Mei 1056.

1020 Memoor de Baronesse Jacoba Snouckaert van Schau, burg, geb. Schuyt, Directrice in Middelmijk; overleden 24 December 1053.

10 Juli 1054 Memoor Anna Hendrika Falck, geb. van Cornemal,

- Directrice in Middelwijk, en sedert 7 Augustus 1856 ook op het Lange-Eind. Weduwe van Mre G. K. Falck, vertrok zij in 1871.
- 7 Mei 1850 Mevrouw Maria Bos, geb. van Pickeren, Directrice te Schiedam, Door het overlijden van den Heer L. Th. Moesveld, op 14 April 1864, en het vertrek zijner weduwe, terwijl de vrouw van zijnen opvolger zich niet met die taak wilde belasten, en er zich ook geene sollicitanten aanboden, ging deze school te niet.
- 1871 Mevrouw Henriette Maria de la Court, geb. Meijonkrouwe van Ram, Directrice van de beide scholen, als weduwe van Mre P. M. de la Court, vertrok zij in 1873.
- 1873 Mevrouw Johanna Arnolda Adèle Martini van Geffen, geb. Dittlinger, wegens vertrek, werd zij, op haar verzoek, op 1 April 1881 eerol ontslagen.
- 1881 Mevrouw Elze Maria Nachenius, geb. Kuysken. Zij woonde in Amsterdam, maar des zomers op haar buitenverblijf Middelwijk. Als weduwe van den Heer J. C. Nachenius, werd zij, op haar verzoek, in 1893 eerol ontslagen.
- 1893 Mevrouw Renee Henriette Loten van Doelen Grothe, geb. Meijonkrouwe van Weede.

Onderwijzeressen

- 1818 Elisabeth van Maaren, op het Lange-Eind.
- 1818 Maria ter Heyden, huisvrouw van van Hattum, in Middelwijk; overleden Januari 1823.
- 1820 Helen Jacobse Hak, huisvrouw van Jan van den Breeker, op het Lange-Eind; de man overleed 29 Juli 1829; zij werd eerol ontslagen en gepensionneerd in 1831, en overleed 1 November 1847.
- 1820 Judith Lodewijks, weduwe van Isaac Woutersse, in Middelwijk; zij werd eerol ontslagen en gepensionneerd Juli 1820, en overleed 1 Maart 1833.
- 1820 Marietje de Ruij, huisvrouw van Frank Boon, in Middelwijk; de man overleed op 17 November 1860. Op 31 Maart 1870 werd deze School opgeheven, en de Weduwe Boon, na 43 jaren dienst, met het rollotement gepensionneerd. De leerlingen, die er waren overgebleven, werden naar de School op het Lange-Eind verplaatst.
- 1831 Margaretha Hardbol, huisvrouw van Martinus Verwoerd, op het Lange-Eind; zij werd op 10 Januari 1838 niet eerol ontslagen.
- 31 Maart 1830 Geertuida Breeschoten, huisvrouw van Wouter van

7

1

- Beek, op het Lange-Eind; de man overleed op 7 Mei 1850; zijne weduwe werd op 1 Februari 1882 eerol ontslagen en gepensionneerd, en overleed op 15 Nov. 1883.
- 7 Mei 1850 Geentrauida Maria Johanna Kloesmeyer, huisvrouw van L. Th. Moesveld. Hij was Hoofd-Onderwijzer te Soesterberg, en overleed 14 April 1864; de weduwe vertrok van daar, ende School werd opgeheven.
- 1 Febr. 1882 Alida Dirkje van Beek, huisvrouw van Jan van Een. Geboren op 11 Februari 1843, was zij reeds sedert 1870 Hulp-Onderwijzeres bij hare moeder. Om gezondheidsredenen moeg zij, en verkreeg, eerol ontslag ^{met pensioen} tegen 1 April 1904, en overleed op 13 September 1906.
- 1904 Geentrauida Kolkmeyer, ongehuwd. Zij was geboren op 11 Juni 1881, en werd aangesteld op 1 April 1904. Zij is in het bezit van de ^{Hoofd-}Notie voor Handwerken.

Spinnen en weven, maar inzonderheid het eerste, behoorde zeker veleer ook tot den dagelijkschen arbeid van de vrouwen en meisjes in Soest. Het schijnt evenwel dat dit handwerk, in den aanvang der 19de eeuw, daar zeer weinig in verval was. Ten minste, aanstonds nadat de Commissie van Weldadigheid was gesticht, en een aantal behoeftigen zich om ondersteun hadden aangemeld, besloot zij de meisjes uit de gezinnen op te roepen, om zich te laten onderwijzen in breien en naaien.

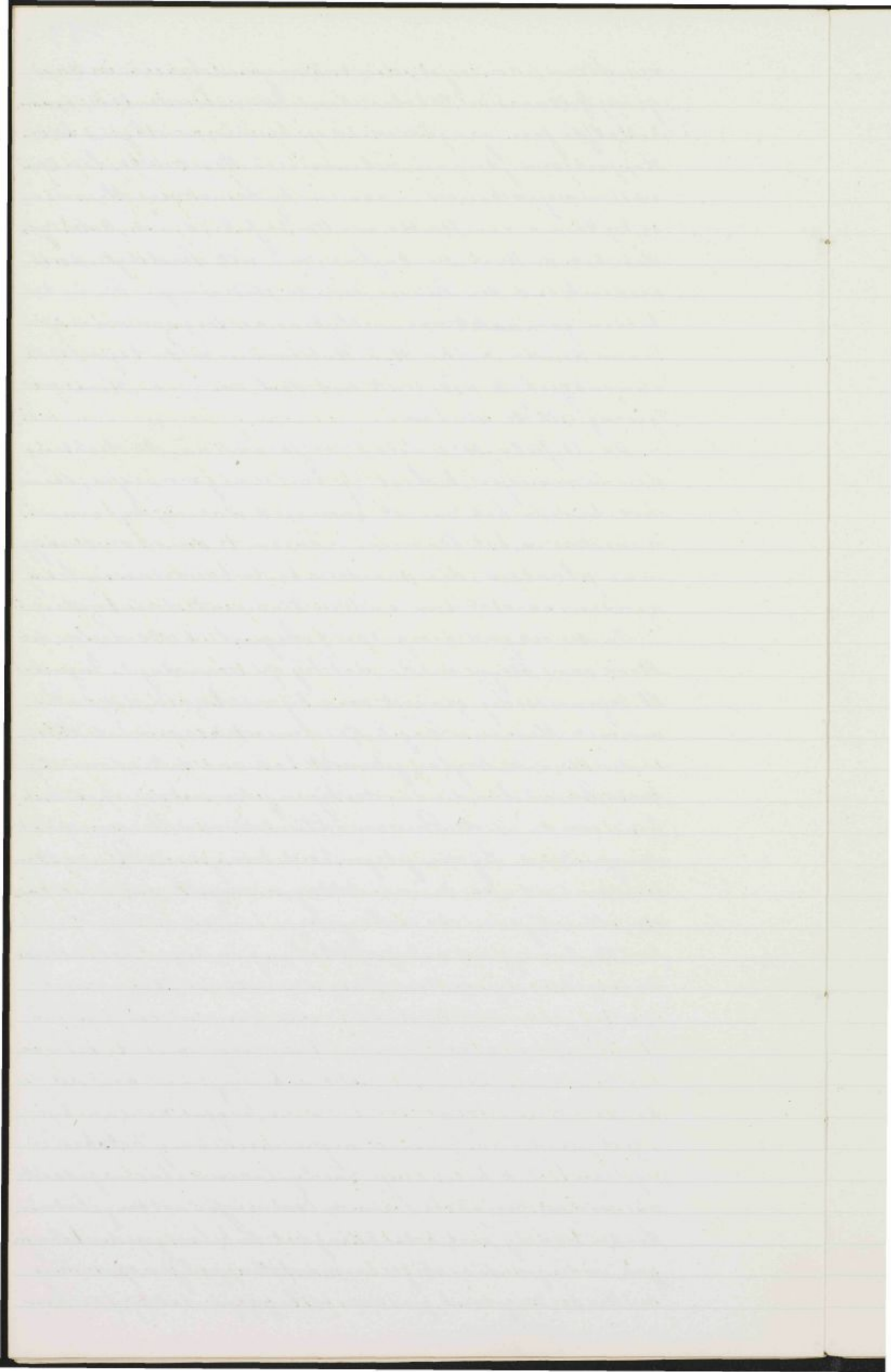
Natuurlijk begon zij met, voor hare uitdeelingen van hemden, lakens, en luiers, linnen te koop. Op 13 Augustus 1810, stelde zij aan zekere Antje Hasfink drie stukken linnen ter hand, om daarvan laken te maken; en vier dagen later onderzocht zij een partij linnen, die haar te koop was aangeboden, en droeg terens aan haar medelid, den Heer Bor op, te onderzoeken, of zulke goederen in Amersfoort niet goedkoop te verkrijgen waren.

In het Rapport over October, November, en December 1810, berichtte zij aan de Prinses, dat 32 meisjes leenden breien. Wel zeide zij in het Rapport over Januari, Februari, en Maart 1811, dat zij, om te bezuinigen, het onderwijs in breien, (n.l. gedurende den zomer), wilde doen stilstaan, maar het Rapport over April, Mei, en Juni, d. a. v., sprak toch

weder van 11 meisjes, die onderwijfs in breien ontrijn „
gen. Gedurende October, November, en December, van
hetzelfde jaar, gingen er 20 op breien; en volgens het
Rapport over Januari, Februari, en Maart 1820, leerden
er 14 meisjes breien en naaien bij Vrouw van Maaren, en
15 bij Vrouw van Stattum. Op 31 Juli, d. a. r., betuigde
dan ook de Heer Du Caylar, van uit Soestdijk, de te-
redenheid der Prinses, over de ordeningen die in het
breien gemaakt waren, blijkens de toegezondene 17
paars kousen, welke H. K. H. behouden wilden tegen 13, 15.,
waarschijnlijk wel met het doel om ze in Hare orn-
giving uit te deelen.

Op 31 Juli 1820, dus twee jaren na de stichting
der Commissie, besloot zij om eenige meisjes, die in
het breien het meest gevorderd waren, bij eene
naaiester in het linnen naaien te doen onderwijzen,
en de plaatsen, die daardoor bij de breivrouwen ledig
zouden worden, door andere kinderen te doen bezetten.

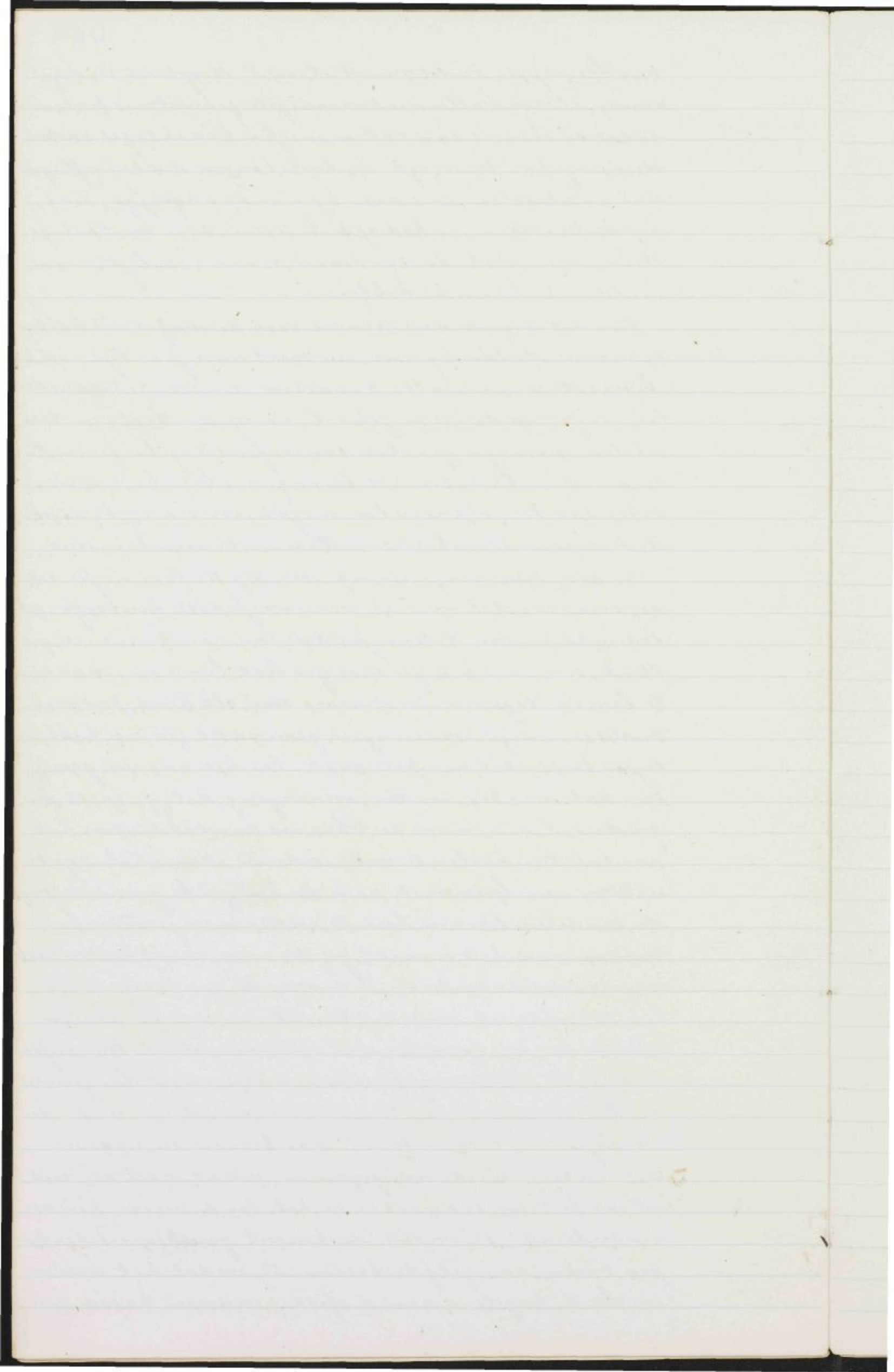
In de vergadering van 7 Augustus 1820 deelde de
Heer van Heyn mede, dat hij op woensdag 2 Augustus
ll. tegenwoordig geweest was bij een bezoek, dat de Prin-
ses, met Merrouw Tagel, Grootmeesteres van het Paleis,
en den Heer Du Caylar, gebruikt had aan de kinderen der
beide Breischolen, die daartoe bijeengekomen waren in het
huis van de oudste Breivrouw, Elisabeth van Maaren, op het
Lange-Eind. Bij die gelegenheid betuigde de Prinses Hare
terredenheid over de inrichting, en verzocht dat men Haan-
ten allen tijde niets verborgen zou houden, noch goed, noch
kwaad, daar zij een onbepikt belang in deze scholierstelde.
Daarop had Zij, op Hare knieën rustende, daar er zoo
spoedig geen stoel bij de hand was, om een stel penner,
(breinaalden), geraagt, en een breiwerkje opgezet, tot aan-
moediging der kinderen, en ten bewijze hoe hoog dat
handwerk door Haan vereerd werd, zeggende daarbij:
„ziet, kinderen! zoo heeft mijne moeder mij het breien
„geleerd!“ Dat breiwerkje had Zij daarna, als een gedachte-
nis voor de Breischolen, aan de Commissie achtergelaten.
Verder had Zij, met betrekking tot de belangen der behoefti-
gen, en de godsdienstige en maatschappelijke opvoeding
der kinderen, zooveel goeds en edels gezegd, dat hij, (de Heer

van Steyn), de komst van St. K. en K. Hoogheid in deze woning, alseene allermerkwaardigste gebeurtenis beschouwen. Nadat de Prinses aan de Commissie krachtige ondersteuning had toegezegd, en de belangen der behoeftigen had aanbevolen, waarvoor hij had dankgezegd, was Zij vertrokken, en had hij de Breinouwen in staat gesteld, om, met de kinderen, eenen vroolijken namiddagte kunnen hebben.

Om dit bezoek der Prinses voor de vergetelheid te bewaren, stelde hij voor, om voortaan jaarlijks op 2 Augustus, aan alle kinderen, die voor rekening der Commissie op de Dorpschool, en op de Brei- en Naaischolen, onderwijs genoten, eenen feestdag te geven. En verder werd besloten het bovengemelde breiwerk, onder het toezicht der Commissie, voorloopig bij de oudste Breinour, Elisabeth van Maaren, te doen berusten.

In diezelfde vergadering, overvroeg de Commissie ook nog een voorstel van de weduwe Judith Woutersje, geb. Lodewijks, en van Helena Jacobse van den Breemer, geb. Stak, om aan eenige meisjes het linnen-naaien te leeren, tegen drie stuivers voor elk kind per week, en als ze eenige vorderingen gemaakt zouden hebben, tegen twee stuivers per week. En het was een gevolg van dat aanbod, en die overreging, dat zij, op 12 Augustus, d. a. v., aan de Prinses voorstelde, om het aantal Breischolen te vermeerderen, Naaischolen op te richten, en Spinwerk aan de huizen te geven. De jongste kinderen leaden breien, en de meergerorderden werden aan het naaien gezet; men moest echter niet vergeten dat de kinderen, in den zomer, zoo vroeg mogelijk, tot veldwerk werden gebruikt, en dat zij daarom slechts des winters van het onderwijs, dat de Commissie liet geven, konden gebruik maken; en ook dan gingen de breisters en naaisters des voormiddags naar de Dorpschool; daarenboren was breien en naaien wel nuttig voor de huisgezinnen, maar niet als middel van bestaan, 1° omdat er op het land meer kon worden verdiend; 2° omdat de kousen goedkoper te koop waren, dan zelf te breien; 3° omdat het naaien in Soest, hoogstens aan 8 of 10 personen brood zou

kunnen geren. Ook het spinnen was, als brood,
winning, door de overal doordringende machine,
re, vervallen. Vrouwen hadden alle rouwen te
huis werk, voor de fabrieken binnen deze Gemeen-
te, maar thans hadden zij niets te doen. Daarom
achtte de Commissie het doelmatig, het breien
en naaien voort te zetten, als nuttig voor de
gezinnen, maar niet als broodwinning; en het
spinnen, even als in 1818, over te laten aan behoef-
tige vrouwen en kinderen, voor zo veel deze zel-
dit verlangden.

Uit hetgeen de Commissie in dezen brief verder
schreef, blijkt, dat zij er toen over dacht een huis
in eigendom te bezitten, waarin zij eenen winkel kon-
houden, ten einde de gemaakte goederen, iets be-
neden den gewonen prijs, te kunnen verkoopen, aan
daglooners, of aan meer gezuiverde ter uitdeeling; ver-
der om daarin te vergaderen; en eindelijk om
tot woning te dienen voor eene der breivrouwen,
voor wie anders billijkerwijze de huur moest worden
betaald. Aldus zou vervallen het vereenigen der
breisters, naaisters, en spinsters in een gebouw, wat
zeer kostbaar zou zijn, van wege het aankopen, inrich-
ten, en onderhouden, van zulk een werkplaats; en
verder van wege de verlichting en de verwarming er-
van, en het toezicht er over. Daarenboven was dit ook
niet noodig, want de kinderen konden aan de hui-
zen der Breivrouwen en Naaivrouwen werken, en de
spinsters, tegen het afgesproken loon, in hare eigene
woningen. In eene Gemeente, waar de huizen zoo ver-
spreid liggen, zou het ook zeer bezwaarlijk gaan allen
in een gebouw te vereenigen.

Het verlangen, naar het bezit van een eigen gebouw,
bleef toen onoverwund, en verviel geheel en al, toen
in 1824, het lokaal, waarin de Gemeenteraad verga-
derde, aan de Commissie voor hare vergaderingen
wordt aangeboden. Als werkplaats voor winkel waren, ma-
gazijs goederen, enz., bleek het ook al spoedig niet meer
noodig te zijn.

In haar Rapport over Juli, Augustus, en September

